

УДК 336.71:004

Володимир Бобиль, доцент кафедри «Облік, аудит та інтелектуальна власність» Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені акад. В. Лазаряна, доктор економічних наук

Марина Дронь, бібліограф II категорії науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

**ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ В УМОВАХ
ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ
ТРАНСФОРМАЦИЯ БАНКОВСКОГО НАДЗОРА В УСЛОВИЯХ
ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА
TRANSFORMATION OF BANKING SUPERVISION IN FINANCIAL
CRISIS**

У статті розглянуто проблема переходу банківського нагляду на основі виконання встановлених вимог у банківський надгляд на основі оцінки ризиків. З метою визначення нестабільних банків запропоновано використати інтегральний показник оцінки фінансового стану банку та системи управління ризиками.

Ключові слова: банківський надгляд, ризики, фінансова криза, фінансовий стан, інтегральний показник.

В статье рассмотрена проблема трансформация банковского надзора, основанного выполнении установленных требований, в банковский надзор на основе оценки рисков. С целью определения нестабильных банков предложено использовать интегральный показатель оценки финансового состояния банка и системы управления рисками.

Ключевые слова: банковский надзор, риски, финансовый кризис, финансовое состояние, интегральный показатель.

The article deals with the problem of transfer banking supervision from the implementation of the requirements of banking supervision based on risk assessment. To determine the unstable banks proposed to use integrated assessment indicator of financial condition and risk management.

Keywords: banking supervision, risk, financial crisis, financial position, integral indicator.

Підвищення ефективності банківського нагляду відноситься до завдань національної безпеки країни. Негативні наслідки світової фінансової кризи 2008-2009 рр. та сучасна нестабільність фінансового сектору України поставили питання щодо удосконалення концепції банківського нагляду. У цьому контексті головною метою банківського нагляду стає розробка якісно

нових пруденційних процедур, які мають своєчасно та ефективно ідентифікувати та оцінювати банківські ризики.

Проблема розвитку банківського нагляду є предметом дослідження таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Н. Дардак¹, Е. Девіс², М. Деліс³, О. Заруцька⁴, С. Науменкова⁵, К. Цицик⁶, Н. Швець⁷.

Відомо, що традиційно перевірка банківської діяльності зводиться до перевірки окремих операцій банку, його внутрішньої політики, процедур системи внутрішнього контролю. В умовах фінансової кризи перевірка власне дотримання економічних нормативів та вимог щодо формування резервів не розглядається як достатня для забезпечення безперервної, стабільної та безпечної умови роботи банку. Тобто необхідна певна трансформація банківського нагляду на основі виконання встановлених вимог у банківській нагляд на основі оцінки ризиків. В кризових умовах наглядовий орган має зосереджувати увагу, насамперед, на інструментах ідентифікації, оцінки, управління, моніторингу та контролю банківських ризиків⁸. Завдяки цьому національний регулятор може визначити, наскільки толерантну до ризиків політику здійснює керівництво банку та чи забезпечуватиме така політика стійкість банку в майбутньому⁹.

В 2015 р. національний регулятор прийняв Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року, у якій були визначені дії поступового переходу до нагляду та оверсайту на основі оцінки ризиків, а саме¹⁰:

1. Аналіз міжнародних практик та стандартів нагляду та оверсайту на основі оцінки ризиків, зокрема:

- основні принципи ефективного банківського нагляду Базельського комітету;

---

¹ Dardac, N. Model for the Assessment of the Effectiveness of the Banking Supervision Activity / N. Dardac, E. Georgescu // Theoretical and Applied Economics. Volume XVIII. - № 5(558). - 2011. - P. 5-16.

² Davis E.P. The effectiveness of banking supervision / E.P. Davis, U. Obasi. - Brunel University and NIESR London Brunel University. - 2009. - 35 p.

³ Delis M.D. Supervisory effectiveness and bank risk / M.D. Delis, P.K. Staikouras // Oxford Journals. Review Finance. - № 15 (3). - March, 2011. - P. 511-543

⁴ Заруцька О. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. — 379 с

⁵ Науменкова С. В. Макропруденційний банківський нагляд та умови забезпечення його ефективності / С. В. Науменкова, К. Ю. Цицик // Економіка розвитку. - № 4 (72). - 2014. - с. 65-72

⁶ Цицик К. Ю. Ефективність пруденційного банківського нагляду в Україні / К. Ю. Цицик // Економічний форум. - № 1. - 2015. - с. 231-240

⁷ Швець Н. Р. Теоретико-методологічні засади сучасного банківського нагляду / Н. Р. Швець // Науковий огляд. - 7 (17). - 2015. - Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/797-1440067640.pdf>.

⁸ Кривошапова С. В. Некоторые аспекты методологии перехода к содержательному (риск-ориентированному) надзору [Электронный ресурс] : аналитические статьи Владивостокского государственного университета экономики и сервиса / С. В. Кривошапова - Режим доступа : http://imbe.vvsu.ru/projects/center/analytics/article/article/10376310/nekotorye_aspekty_metodologii_perehoda/.

⁹ Міщенко С. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором [Текст] / С. Міщенко // Банківська справа. - 2007. - № 1 (73). - С. 41-56.

¹⁰ Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 р. № 391. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.

- принципи для інфраструктур фінансового ринку Комітету з платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків та Технічного комітету Міжнародної організації комісій з цінних паперів;

- міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

2. Проведення адаптації нормативних положень і внутрішніх регламентів та інструкцій регуляторів до міжнародних стандартів нагляду та оверсайта.

3. Забезпечення навчання персоналу, відповідального за нагляд, з питань нагляду на основі оцінки ризику, налагодження обміну досвідом з міжнародними регуляторами.

4 Реалізація поетапного переходу до нагляду на основі оцінки ризику та оверсайта.

При здійсненні нагляду на основі оцінки ризиків банку фахівці НБУ мають враховувати той факт, що системи управління ризиками можуть значно відрізнятися одна від одної залежно від розмірів банківської установи, ступенем складності банківських операцій і рівнем ризиків, які бере на себе банк¹¹. Зрозуміло, що для невеликих банківських установ, зайнятих у традиційній сфері банківських послуг, достатніми вважаються найпростіші інструменти управління ризиками. Однак банки, що входять у I групу, повинні мати досконалішу систему управління банківськими ризиками.

Зазначимо, що на початок 2016 року комітет НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності прийняв рішення ділити банки на 4 групи за новими критеріями (до того банки були розділені на групи за розміром активів)¹².

Нові критерії виокремлення банків та кількість банків за цими критеріями зазначені в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії розподілу банків України на групи та допустимі рівні якості системи управління ризиками за групами¹³

Критерії	Кількість банків*	Допустимі рівні якості системи управління ризиками банку
Банки з державною	7 банків: «Ощадбанк»,	Оптимальна

¹¹ Кривошапова С. В. Некоторые аспекты методологии перехода к содержательному (риск-ориентированному) надзору [Электронный ресурс] : аналитические статьи Владивостокского государственного университета экономики и сервиса / С. В. Кривошапова – Режим доступа : http://imbe.vvsu.ru/projects/center/analytics/article/article/10376310/nekotorye_aspekty_metodologii_perehoda/

¹² НБУ розділив банки на групи за новими критеріями [Електронний ресурс] : інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1229405-nbu-rozdiliv-banki-na-grupi-za-novimi-kriteriyami.html>.

¹³ Методику визначення рівнів якості системи управління ризиками банку детальніше дивись: Бобиль В. В. Використання показників рівня якості управління ризиками у процесі оцінювання фінансового стану банку / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2013. – № 4 (112). – С. 115–125; Бобиль В. В. Методика применения показателей системы риск-менеджмента / В. В. Бобиль // Банкаўскі веснік. – 2014. – № 6 (611). – С. 16–21.

часткою, у яких держава володіє часткою понад 75%	«Укрексімбанк», «Укргазбанк», «Родовід Банк», «Розрахунковий Центр», «Держзембанк», «УБРР»	
Банки іноземних банківських груп (банки, власниками контрольних пакетів акцій у яких є іноземні банківські установи)	19 банків: «Промінвестбанк», «Райффайзен Банк Аваль», «Сбербанк Росії», «Укрсоцбанк», «УкрСиббанк», «ВТБ банк», «Креді Агріколь», «ОТП банк», «Сітібанк», «ІНГ Банк Україна», «Кредобанк», «Правекс-Банк», «ВіЕс Банк», «БМ БАНК», «Піреус банк МКБ», «Марфін Банк», «Кредит Європа», «Дойче Банк ДБУ», «СЕБ Корпоративний»	Оптимальна, середня
Група І (банки, частка активів яких більша за 0,5% активів банківської системи)	13 банків: «ПриватБанк», «Альфа-Банк», ПУМБ, банк «Південний», «Хрещатик», «Мегабанк», «Кредит Дніпро», «Прокредит», «Фідобанк», «Універсал Банк», «Платинум Банк», «Схід», «Діамант»	Оптимальна, середня
Група ІІ (банки, частка активів яких менша за 0,5% активів банківської системи)	78 банків	Оптимальна, середня, гранична

* кількість банків станом на 01.01.2016 р.

У процесі нагляду на основі оцінки ризиків регулятивний орган має вивчити питання організації системи внутрішнього контролю та складання фінансової, управлінської та статистичної звітності. Це дозволяє йому переконатися в тому, що організаційна структура банку ефективно забезпечує розподіл повноважень та відповідальності за кожним видом банківських операцій, що підрозділи, які здійснюють банківські операції (приймають на себе ризики) незалежні від підрозділів, що здійснюють їх реєстрацію в обліку (відображають прийняті ризики)¹⁴.

Також наглядовий орган повинен впевнитися, що внутрішній аудит банку забезпечує проведення незалежної та об'єктивної оцінки системи управління банківськими ризиками, що звітність, яка надається акціонерам та іншим користувачам фінансової звітності, повністю відображає прийняті банком ризики.

Ефективність трансформації нагляду в умовах кризи залежить від його відповідності системі стандартів Базеля ІІ, яка включає у себе три компоненти:

¹⁴ Кривошапова С. В. Некоторые аспекты методологии перехода к содержательному (риск-ориентированному) надзору [Электронный ресурс] : аналитические статьи Владивостокского государственного университета экономики и сервиса / С. В. Кривошапова – Режим доступа : http://imbe.vvsu.ru/projects/center/analytics/article/article/10376310/nekotorye_aspekty_metodologii_perehoda.

Перша компонента включає в себе вимоги до мінімального розміру капіталу, які пов'язуються з фактичними основними ризиками банків. Компонента містить методику розрахунку мінімально необхідного розміру капіталу для трьох ризиків: кредитного, ринкового та операційного. При цьому можуть використовуватися декілька альтернативних варіантів кількісної оцінки кожного з ризиків.

Друга компонента містить рекомендації стосовно того, як повинен здійснюватися нагляд на основі оцінки ризиків. Процес наглядової перевірки за цим принципом обов'язково має включати наступні етапи¹⁵:

1. Перевірка адекватності оцінки ризиків. Орган нагляду має переконатися, що банк проводить оцінку кожного суттєвого ризику, на який вона наражається. У процесі перевірки необхідно з'ясувати, наскільки система управління банківськими ризиками адекватна до стратегічних планів розвитку банку та наскільки в ній ураховано результати сучасних методів кількісної оцінки ризиків.

2. Оцінка адекватності капіталу. Орган нагляду основну увагу має приділяти не лише адекватному рівню капіталу на поточний період, а й наявності адекватного плану підтримки капітальної бази банку, який застосовується в процесі реалізації стратегічних цілей розвитку банку.

3. Оцінка середовища контролю. Орган нагляду має приділяти особливу увагу середовищу контролю, а саме: оцінювати рівень адміністративного, юридичного, операційного та фінансового контролю.

4. Контроль дотримання мінімальних стандартів. На цьому етапі перевірки орган нагляду має переконатися у виконанні банком усіх вимог, які висувуються для отримання дозволу на використання механізмів захисту від ризиків. Наприклад, для використання внутрішніх рейтингів для оцінки кредитного ризику банк має отримати письмовий дозвіл від національного регулятора. У свою чергу, національний регулятор, перш ніж надати такий дозвіл, має пересвідчитися в якості системи внутрішніх рейтингів банку та у виконанні ним інших процедурних вимог.

5. Відповідь органу нагляду. На основі проведеної перевірки орган нагляду повинен зробити відповідний висновок про розмір та якість капіталу банку і його системи управління банківськими ризиками.

Третя компонента стосується ринкової дисципліни, тобто посилення стимулів до зваженого управління ризиками. Ця компонента містить вимоги щодо публічного розкриття банками інформації, необхідної їх клієнтами для прийняття рішення щодо надійності і стабільності роботи банківської установи.

Згідно з третьою компонентою всі вимоги до розкриття банківської інформації поділяються на дві категорії: вимоги до розкриття кількісної інформації та вимоги до розкриття якісної інформації. На думку авторів Базеля II, наявність у банківській звітності цифрового матеріалу щодо рівня ризиків є недостатнім, оскільки користувач у такій ситуації не зможе визначити

---

¹⁵ Кротюк В. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліні [Текст] / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2007. – № 5 (135). – С. 3–5.

спроможність топ-менеджерів адекватно управляти таким обсягом ризику. З цієї причини у компоненті досліджуються вимоги до розкриття якісного характеру – політик, процедур, методик та іншої внутрішньої нормативної бази щодо системи управління банківськими ризиками, а також щодо стратегічних цілей, які ставить перед собою банківська установа¹⁶.

Наслідки світової фінансової кризи 2008-2009 рр. змусили Базельський комітет доопрацювати пруденційні вимоги Базеля II та впровадити нову угоду – Базель III.

Головна мета впровадження угоди Базель III пов'язана із подальшим підвищенням прозорості банківського нагляду, формуванням ефективного механізму контролю за фінансовою стійкістю банківської системи. Як і Базель II, пакет пропозицій Базеля III спрямований на удосконалення структури банківського капіталу та розширення практики покриття капіталом фактично існуючих ризиків¹⁷. Але лише посилення вимог до банківського капіталу недостатньо для того, щоб гарантувати недопущення фінансових криз у майбутньому, – необхідно ретельніше контролювати ефективність системи управління банківськими ризиками.

З цієї причини Базель III пропонує додаткові заходи щодо побудови нагляду на основі оцінки ризиків конкретного банку та системних ризиків¹⁸:

1. Заходи, спрямовані на зниження проциклічності, включаючи запровадження контрциклічного буфера капіталу, базуючись на очікуваних, а не понесених збитках.

2. Заходи, спрямовані на поліпшення можливості системних фінансових інститутів протистояти збиткам.

3. Заходи, спрямовані на підвищення вимог до капіталу для системних фінансових інститутів у випадку здійснення операцій із деривативами на позабіржовому ринку.

4. Заходи, спрямовані на доопрацювання внутрішніх моделей банківських установ та подальшого їх аналізу на спроможність протистояти ризикам.

У цілому подальший розвиток нагляду на основі оцінки ризиків надає керівництву банку більше прав для управління ризикованими позиціями, але водночас покладає всю відповідальність за результати управління саме на топ-менеджмент та акціонерів банку.

Зазначимо, що процес трансформації вітчизняного банківського нагляду повинен враховувати відповідний європейський досвід. Основне завдання органу банківського нагляду країн-членів ЄС полягає у перевірці відповідності банків та інших банківських установ, які вони регулюють, нормам і вимогам,

---

¹⁶ Кротюк В. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліні [Текст] / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2007. – № 5 (135). – С. 3–5

¹⁷ Заруцька О. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. — 379 с

¹⁸ Базель III: вопросы внедрения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kpmg.com/RU/ru/topics/Russian-Banking-Club/Documents/Basel%20III_rus.pdf

розробленим регуляторним органом, а також застосування заходів у разі виявлення недоліків у діяльності банку¹⁹.

Успішне впровадження європейських принципів ефективного банківського нагляду в банківський сектор України передбачає наявність:

- компетентних і професійних фахівців у сфері банківського нагляду;
- певних законодавчих актів, що сприятимуть стабільній і стійкій банківській політиці;
- відповідних вимог до системи управління банківськими ризиками в ординарних та в кризових умовах;
- відповідних вимог з ведення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності і розкриття інформації, виконання яких забезпечувало б фінансову прозорість банку.

Зрозуміло, що впровадження європейських основних принципів ефективного банківського нагляду може значно покращити стабільність сучасного банківського сектора України, який характеризується слабкою здатністю протистояти внутрішнім та зовнішнім кризовим явищам.

Наявність проблем сучасного розвитку вітчизняного сектору підтверджується кількістю ліквідованих банків. Так, протягом січня-червня 2015 року 20 банків було визнано неплатоспроможними. Загалом, на 01.10.2015 р. внаслідок погіршення платоспроможності у 59 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію (з них по 49 банкам вже було прийнято рішення про ліквідацію, в 10 працює тимчасова адміністрація)²⁰.

При цьому окремі банки були визнані неплатоспроможними внаслідок порушення ними законодавства з питань фінансового моніторингу та здійснення ризикових операцій. Національним регулятором були вжиті заходи щодо вирішення проблем з цілеспрямованим банкрутством приватних банків їхніми акціонерами. Так, НБУ передбачено введення відповідальності (в т.ч. у вигляді позбавлення волі) власників банківських установ та їх топ-менеджменту за цілеспрямоване банкрутство. Окремо слід зазначити, що майже всі банківські установи, за виключенням трьох (ПАТ «АСТРА БАНК», ПАТ «ТЕРРА БАНК» та ПАТ «УКРГАЗПРОМБАНК»), після введення тимчасової адміністрації були ліквідовані, незважаючи на прояв з боку найбільших вкладників ініціатив щодо здійснення докапіталізації банків та входження в капітал²¹.

З метою підвищення стійкості банківської системи України та захисту інтересів вкладників та кредиторів національним регулятором у 2014 році було здійснено діагностичне обстеження 35 найбільших банків України задля оцінки

¹⁹ Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції : інформаційно-аналітичні матеріали / [В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Гришук та ін.] – Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2007. – Вип. 8 – 266 с.

²⁰ Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2015 року [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2015.pdf.

²¹ Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2015 року [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2015.pdf.

якості активів, достатності (адекватності) регулятивного капіталу, визначення необхідних обсягів докапіталізації банків на період до кінця 2016 року. Діагностичне обстеження проводилось у два етапи: до 31.07.2014 – щодо 15 банків I групи та до 30.09.2014 – щодо 20 наступних найбільших за розміром активів банків. За його результатами визначено необхідність докапіталізації 17 банків на загальну суму 57,9 млрд. грн.²²

Крім того, у рамках реформування процедур банківського нагляду Національним банком України в 2014 році було запроваджено «інститут кураторів». Перебуваючи безпосередньо в банку куратор здійснював посилений контроль за його діяльністю шляхом проведення аналізу фінансової, статистичної звітності та іншої інформації щодо діяльності банку. Протягом 2014 року було прийнято рішення про введення кураторів до 51 банку (як до банків загального режиму нагляду, які мають заборгованість за кредитами, наданими Національним банком України, так і до банків, віднесених до категорії проблемних)²³.

Крім того, основними тематичними напрямками інспекційних перевірок національним регулятором банківських установ протягом 2014-2015 рр. були:

- оцінка діяльності банків за компонентами рейтингової системи CAMELS (якість активів, менеджменту, ліквідність, надходження і прибутковість, достатність капіталу) та якість управління операційним ризиком;

- виконання банками програм фінансового оздоровлення та зобов'язань за кредитними договорами з Національним банком України, якості застави, наданої для забезпечення за кредитами рефінансування і стабілізаційними кредитами;

- дотримання банками законодавства з питань зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці;

- якість системи управління інформаційною безпекою банку;

- окремі питання діяльності банків (якість активів, скарги та звернення клієнтів тощо);

- дотримання банками вимог банківського законодавства щодо інформування позичальників про умови кредитування і сукупну вартість кредитів;

- виконання зобов'язань перед кредиторами і вкладниками банку;

- окремі питання формування статутного капіталу;

- дотримання вимог валютного законодавства;

- дотримання банками вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму²⁴.

---

²² Річний звіт НБУ за 2014 р [Електронний ресурс] : офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.

²³ Там же.

²⁴ Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Протягом 2014 року у зв'язку з виявленими порушеннями в діяльності банків національним регулятором було застосовано заходи впливу у вигляді штрафів до 34 банків (39 рішень) та накладено адміністративні стягнення у вигляді штрафу на посадових осіб 46 банків (77 постанов)²⁵;

Основними підставами для накладення штрафів на банки були:

- невиконання вимог нормативно-правових актів з питань регулювання діяльності банків;
- подання Національному банку України недостовірної звітності та звітності, яка містила перекручені дані;
- порушення банками вимог нормативно-правових актів Національного банку щодо правил надання інформації споживачу про умови кредитування і сукупну вартість кредиту та правил зберігання, захисту, використання і розкриття банківської таємниці;
- недотримання зобов'язань за кредитними договорами, укладеними з Національним банком України²⁶.

В умовах кризи банківський нагляд, в першу чергу, має бути зосереджений на пошуку нових і підвищенні ефективності діючих методів оцінки фінансового стану банків та якості системи управління ризиками.

Загальний алгоритм банківського нагляду за цими принципами наведено на рис. 1.

Інтегральний показник оцінки фінансового стану банку та системи управління ризиками визначається за формулою 1:

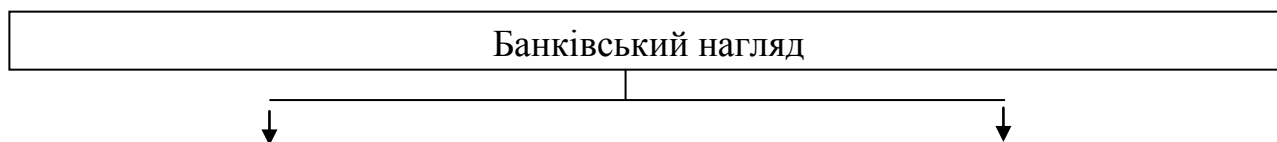
$$W = \sum_{i=1}^6 S_i, \quad (1)$$

де W – інтегральний показник оцінки фінансового стану банку та системи управління ризиками;

$S^{(i)}$ – загальна бальна оцінка показників групи, яка визначається за формулою 2:

$$S_i = M_i \times (SB_j + SZ_j), \quad (2)$$

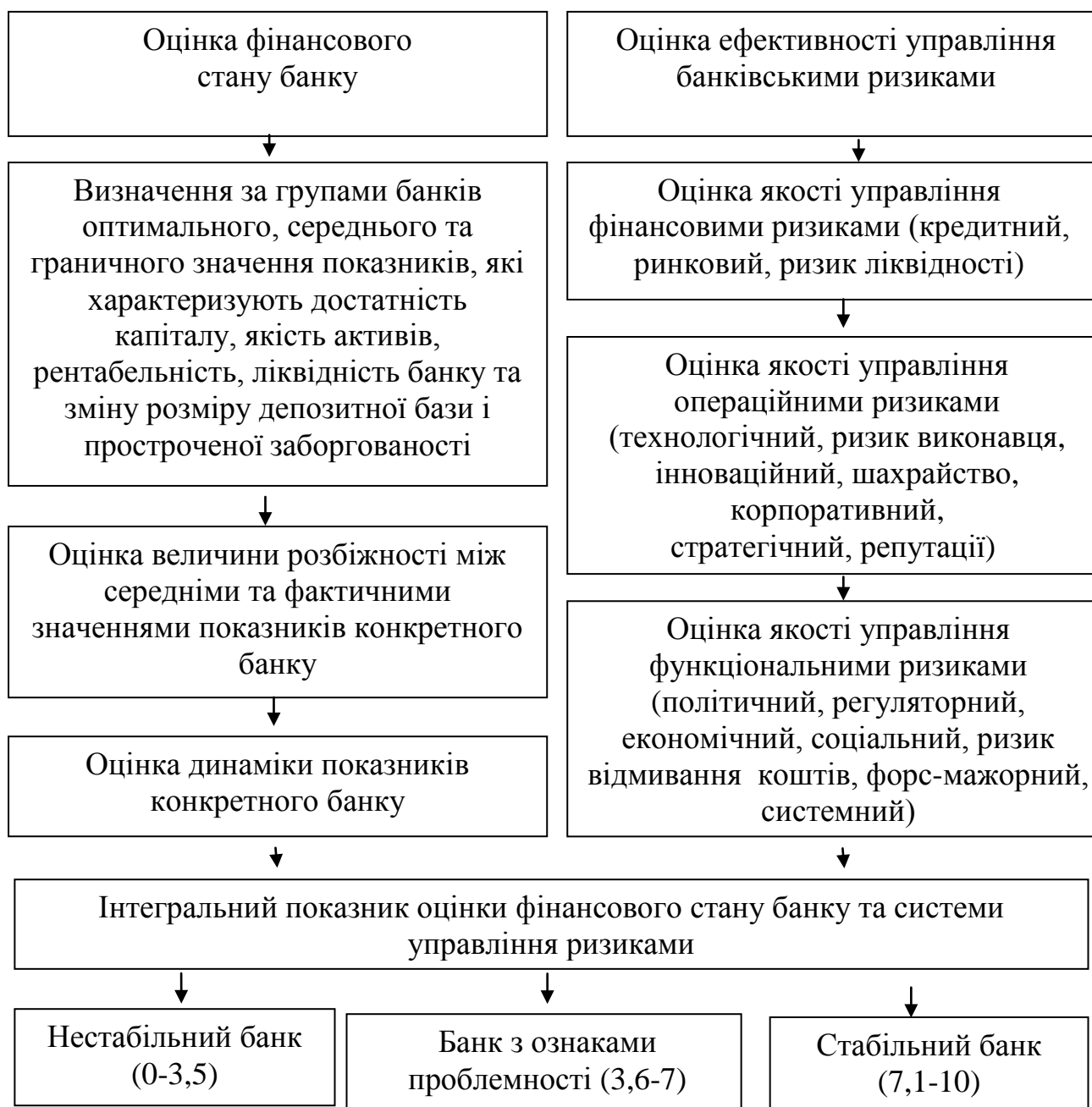
де $S^{(i)}$ – загальна бальна оцінка показників групи; i – номер групи ($i = 1 \dots 6$); j – номер показника групи ($j = 1 \dots 15$); $M^{(i)}$ – множник для групи показників; $SB(j)$ – оцінка в балах абсолютної величини показника; $SZ(j)$ – оцінка в балах динаміки абсолютної величини показника групи²⁷.

²⁵ Річний звіт НБУ за 2014 р [Електронний ресурс] : офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.

²⁶ Там же.

²⁷ Методику розрахунку інтегрального показника оцінки фінансового стану банку та системи управління ризиками детальніше дивись: Бобиль В. В. Використання показників рівня якості управління ризиками у процесі оцінювання фінансового стану банку / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2013. – № 4 (112). – С. 115–125; Бобиль В. В. Методика применения показателей системы риск-менеджмента / В. В. Бобиль // Банкаўскі веснік. – 2014. – № 6 (611). – С. 16–21; Бобиль В. В. Управління фінансовими ризиками банків : монограф. / В. В. Бобиль, Ю. П. Макаренко. – Дніпропетровськ : «Герда», 2014. – 266 с.

Рис. 1 Банківський нагляд на підставі оцінки фінансового стану банку та системи управління ризиками

Як видно з рис. 1, інтегральний показник може мати діапазон значень в інтервалі від 0 до 10, і чим більша його величина, тим кращий фінансовий стан банку (табл. 2.).

Таблиця 2.

Характеристика фінансового стану банку

Фінансовий стан	Інтервал оцінки	Характеристика фінансового стану
Нестабільний	0-3,5	неліквідний баланс (незадовільна структура активів та пасивів); від’ємний фінансовий результат; відтік депозитів та інших фінансових ресурсів; наявні окремі факти недотримання економічних нормативів

		НБУ; абсолютні та відносні показники фінансової звітності мають негативну динаміку; низький рівень капіталізації; низький рівень якості управління ризиками.
З ознаками проблемності	3,6 – 7,0	ліквідний баланс (структура активів та пасивів близька до оптимальної); наявність «нормального» прибутку (не більше середнього прибутку групи, у яку входить досліджуєми банк); економічні нормативи НБУ дотримуються; немає позитивної динаміки абсолютних та відносних показників фінансової звітності; відносно стабільна ресурсна база; достатня капіталізація; - прийнятний рівень якості управління ризиками.
Стабільний	7,1 - 10	оптимальна структура активів та пасивів; наявність «нормального» або високого прибутку; економічні нормативи НБУ дотримуються; динаміка абсолютних та відносних показників фінансової звітності є позитивно стабільною; високий рівень капіталізації; стабільна та диверсифікована ресурсна база; високий рівень якості управління ризиками.

Максимальна увага національного регулятора повинна бути зосереджена на групі банків, у яких інтегральний показник оцінки фінансового стану та системи управління ризиками перебуває в інтервалі 0 – 3,5 (нестабільний банк).

Для таких банків здійснюється додатковий детальний аналіз активів та зобов'язань, визначаються причини змін у структурі доходів та витрат банку, а також дається оцінка ефективності використання інструментів системи управління банківськими ризиками. На підставі цього аналізу національний регулятор має прийняти рішення щодо проведення певних санаційних заходів або переведення банку до категорії «неплатоспроможного».

Висновки. В умовах фінансової кризи національному регулятору доцільно направити зусилля на удосконаленні вітчизняних пруденційних процедур з урахуванням міжнародних стандартів та вимог Базельського комітету. Банківський нагляд має особливу увагу приділяти системі управління банківськими ризиками і вмінню своєчасно визначати потенційні загрози для стабільності банківської установи. Особливу увагу необхідно приділяти визначенню здатності керівництва банку забезпечити його подальший розвиток, визначений відповідними стратегічними цілями, навіть в умовах фінансової нестабільності. Банківський нагляд на основі ризиків забезпечуватиме стійкість банківської системи до ризиків та здатність управляти ними як в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища, так і в умовах кризи. В свою чергу стабільний розвиток банківського сектору України стане необхідною передумовою для економічного зростання в державі.

Список використаних джерел:

1. Dardac, N. Model for the Assessment of the Effectiveness of the Banking Supervision Activity / N. Dardac, E. Georgescu // Theoretical and Applied Economics. Volume XVIII. - № 5(558). - 2011. - P. 5-16.
2. Davis E.P. The effectiveness of banking supervision / E.P. Davis, U. Obasi. - Brunel University and NIESR London Brunel University. – 2009. – 35 p.
3. Delis M.D. Supervisory effectiveness and bank risk / M.D. Delis, P.K. Staikouras // Oxford Journals. Review Finance. - № 15 (3). – March, 2011. – P. 511-543
4. Заруцька О. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід: монографія. — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. — 379 с
5. Науменкова С. В. Макропруденційний банківський нагляд та умови забезпечення його ефективності / С. В. Науменкова, К. Ю. Цицик // Економіка розвитку. - № 4 (72). – 2014. – с. 65-72
6. Цицик К. Ю. Ефективність пруденційного банківського нагляду в Україні / К. Ю. Цицик // Економічний форум. - № 1. – 2015. - с. 231-240
7. Швець Н. Р. Теоретико-методологічні засади сучасного банківського нагляду / Н. Р. Швець // Науковий огляд. -. 7 (17). - 2015. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2015/797-1440067640.pdf>.
8. Кривошапова С. В. Некоторые аспекты методологии перехода к содержательному (риск-ориентированному) надзору [Электронный ресурс] : аналитические статьи Владивостокского государственного университета экономики и сервиса / С. В. Кривошапова – Режим доступа : http://imbe.vvsu.ru/projects/center/analytics/article/article/10376310/nekotorye_aspekty_metodologii_perehoda/.
9. Міщенко С. Вдосконалення інституційної структури нагляду за фінансовим сектором [Текст] / С. Міщенко // Банківська справа. – 2007. – № 1 (73). – С. 41–56.
10. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ від 18.06.2015 р. № 391. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>.
11. НБУ розділив банки на групи за новими критеріями [Електронний ресурс] : інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1229405-nbu-rozdiliv-banki-na-grupi-za-novimi-kriteriyami.html>.
12. Бобиль В. В. Використання показників рівня якості управління ризиками у процесі оцінювання фінансового стану банку / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2013. – № 4 (112). – С. 115–125.
13. Бобыль В. В. Методика применения показателей системы риск-менеджмента / В. В. Бобыль // Банкаўскі веснік. – 2014. – № 6 (611). – С. 16–21.
14. Кротюк В. Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліні [Текст] / В. Кротюк, О. Куценко // Вісник НБУ. – 2007. – № 5 (135). – С. 3–5.

15. Базель III: вопросы внедрения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kpmg.com/RU/ru/topics/Russian-Banking-Club/Documents/Basel%20III_rus.pdf.

16. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції : інформаційно-аналітичні матеріали / [В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Гришук та ін.] – Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2007. – Вип. 8 – 266 с.

17. Аналітичний огляд банківської системи України за I півріччя 2015 року [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу : http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2_kv_2015.pdf.

18. Річний звіт НБУ за 2014 р [Електронний ресурс] : офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17568764>.

19. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

20. Бобиль В. В. Управління фінансовими ризиками банків : монограф. / В. В. Бобиль, Ю. П. Макаренко. – Дніпропетровськ : «Герда», 2014. – 266 с.